Bús Ágnes – Domonkosi Ágnes

GYÓGYPEDAGÓGUSOK NÉZETEI A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓRÓL ÉS A SZÖVEGEGYSZERŰSÍTÉSRŐL

1. Bevezetés

A tanulmány egy olyan kutatás eredményeit tárgyalja, amely gyógypedagógusok körében tárja fel az egyszerűsített szövegek, a könnyen érthető kommunikáció hasznosíthatóságával kapcsolatos nézeteket. A kérdőíves felmérésre és interjúra épülő kutatás annak a bemutatására törekszik, hogy a gyógypedagógusoknak milyen elképzeléseik vannak a könnyen érthető kommunikációról, annak alkalmazási gyakorlatáról, az egyszerűsített szövegek felhasználási lehetőségeiről, a gyógypedagógiai gyakorlatban és az azon túl való használhatóságukról. A tanulmány a kutatás elméleti hátterének ismertetéseként tárgyalja a szövegegyszerűsítés társadalmi szerepét (2.1.), majd bemutatja a könnyen érthető kommunikáció (KÉK) és a szövegegyszerűsítés más szintjeinek viszonyát (2.2.). A dolgozat további alfejezeteiben kifejtjük a kutatás alapkérdéseit és a gyógypedagógusoknak a szövegegyszerűsítéshez való viszonyára vonatkozó hipotéziseit (3.), bemutatjuk az alkalmazott módszereket (4.), majd ismertetjük és értelmezzük a kapott eredményeket (5.). A tanulmány problémafelvető jellegű összegzéssel és kitekintéssel zárul.

2. Elméleti háttér

2.1. A szövegegyszerűsítés társadalmi szerepei

A nyelvhasználatból adódó társadalmi egyenlőtlenségek felismerése a 20. század során fokozatosan egyre nagyobb hangsúlyt kapott, átalakítva a nyelvről, a nyelvhasználatról való tudatos gondolkodást (Nomura et al. 2010). Ebben a folyamatban egyre elfogadottabbá vált az a gondolat, hogy a nyelvtervezés, a nyelvi sztenderdek bizonyos beszélők, beszélői csoportok érdekeit szolgálják. Előtérbe került a nyelv és a hatalmi viszonyok vizsgálata, a nyelvi jogok kérdése, problematizálódott a nyelvbe kódolt egyenlőtlenségek kezelése, a nyelvben megnyilvánuló diszkrimináció különféle fajtái, emellett pedig fokozatosan felszámolódott a tökéletes írás-olvasás tudás és az általános érvényű szövegértés mítosza is (Neustupný 2006). Az egyenlő esélyű hozzáférés a kommunikáció területén jelenleg olyan társadalmi célként érvényesül, amelynek elérése érdekében számos intézkedésre van szükség az oktatás, az infrastruktúra és a technológia területén. Az a cél, hogy könnyen érthető, egyszerűsített szövegek révén mindenki számára elérhetővé tegyük a társadalmi részvételhez szükséges információkat, hozzájárul azoknak a társadalmi csoportoknak

https://doi.org/10.17048/Pelikon.2025.337

az integrációjához, akik kevésbé jártasak a hivatalos vagy szaknyelvben. Segíthet például a fogyatékossággal élő, kisebbségi, alacsony végzettségű vagy a funkcionális analalfabéta személyek társadalmi beilleszkedésében. Az egyszerű, közérthető nyelvezet segíthet ugyanis megszüntetni azokat a kommunikációs akadályokat, amelyek hátráltatják ezeknek a csoportoknak az információhoz való hozzáférését, és lehetővé teszi számukra, hogy aktív részesei legyenek a társadalomnak (Horváth–Ladányi 2021: 8).

Emellett a könnyen érthető kommunikáció alkalmazása elősegíti a társadalmi befogadást és az együttműködést különböző kulturális és nyelvi háttérrel rendelkező emberek között. Az ilyen típusú kommunikáció segít egymás megértésében és az összetartozás érzésének kialakításában, ezáltal csökkentve a társadalmi kirekesztettség és diszkrimináció lehetőségét (Maaß 2020).

A nyelvhez való társadalmi viszonyulásban tehát az is meghatározó, hogy hogyan és milyen mértékben tesszük hozzáférhetővé a legkülönfélébb tartalmakat mások, a közösség minden tagja számára. A könnyen érthető kommunikáció, az egyszerűsített szövegek alkalmazásának ösztönzése és gyakorlása lehetővé teszi, hogy a nyelv ne akadály legyen, hanem eszköz az egyenlőség és az inkluzivitás előmozdítására.

A könnyen érthető kommunikáció alkalmazása elősegíti az információhoz való jog gyakorlását, ami alapvető fontosságú kérdés az esélyegyenlőség és az inkluzivitás biztosítására törekvő társadalmakban. A tájékozott döntéshozatalhoz minden polgárnak hozzáférést kell biztosítani az információkhoz, és a világos, közérthető kommunikáció pedig ezt a célt szolgálja. Az információhoz való hozzáférés jogának sérülése miatt a könnyített kommunikációra irányuló törekvések kezdeményezése elsődlegesen az intellektuális képességzavarral élők érdekképviseletéhez kötődött, a KÉK szemlélete és módszertana azonban a pedagógiai és gyógypedagógiai gyakorlat más területein is alkalmazható (Farkasné Gönczi 2018).

2.2. A könnyen érthető kommunikáció és a szövegegyszerűsítés lehetséges szintjei

Az egyszerűsített szövegekre való igény észlelése szorosan összekapcsolódik az értelmileg akadályozott személyek önérvényesítő csoportjainak törekvéseivel, a könnyen érthető kommunikáció (KÉK) mozgalmának kialakulásával (Farkasné Gönczi 2018; Horváth 2020). Az egyszerűsített kommunikáció szükségessége azonban túlmutat az intellektuális képességzavarral élők csoportjain, és a társadalmi élet számos más színterén is megmutatkozik. Az egyszerű szövegekre való igény felmerül ugyanis a hivatali tájékoztatás, az anyanyelvi nevelés, a szövegértés fokozatonkénti tanítása, a magyar mint idegen nyelv tanítása, a migránsok tanítása, a tanulásban akadályozott tanulók nyelvi megsegítése és a bármely más ok miatt nyelvi hátrányban lévő személyek támogatása során is. A különböző színtereken észlelt igen hasonló nyelvi problémák értékelése ellenére a megoldások keresése nem összehangoltan történik. Bár az intellektuális képességzavarral élők könnyen érthető kommunikációs törekvéseinek egyes mozzanatai összekapcsolódtak a hivatali nyelv egyszerűsítését célzó mozgalmakkal is (Farkasné Gönczi 2018), Magyarországon ezek a törekvések sok tekintetben elszigeteltek maradnak (Bódi 2018).

Kutatásunkban arra az előfeltevésre építünk, hogy a könnyen érthető nyelv és a más céllal, más célcsoportok számára történő nyelvi egyszerűsítés kérdését érdemes együtt kezelni, a szövegegyszerűsítés különböző lehetséges szintjeiről egységben gondolkodni. A KÉK kérdésköre nem független ugyanis az anyanyelvi nevelés, a szövegértés-fejlesztés, az idegennyelv-tanítási módszertanok, a hatékony tankönyvszövegek, a hivatali nyelv egyszerűsítésére való törekvés, a magyart idegen nyelvként beszélők számára készülő szövegek kérdéseitől. A szövegek egyszerűsítésének problémája társadalmi szinten nem kezelhető pusztán fogyatékosságügyi kérdésként, hiszen egy átfogó esélyegyenlőségi, pedagógiai, nyelvi tervezési probléma. A társadalmi esélyegyenlőség egyik meghatározó előfeltétele ugyanis a különböző szintű, egyszerűsített szövegek elérhetősége lenne.

A különböző szövegeknek a könnyebb érthetőség céljából történő egyszerűsítése a nyelven belüli fordítás egy változatának tekinthető (Dobos 2022). A könnyen érthető kommunikáció mesterségesen, tudatosan létrehozott, egyszerűsített nyelvhasználati mód a szövegértés segítésére, amely a köznyelv szókészletét használja, és alapvető szabályrendszerét követi. A könnyen érthető kommunikáció a nyelvi szintek egyik kategóriájaként képzelhető el, amely a nyelvi komplexitás spektrumának egyszerűbb végén helyezkedik el (Hansen-Schirra–Maaß 2020; Farkasné Gönczi 2021). A szövegegyszerűsítés ugyanis különböző nehézségű szövegeket eredményezhet, a könnyen érthető kommunikációs törekvések pedig ennek a legegyszerűbb szintjét célozzák meg, az intellektuális képességzavarral élők célcsoportjához igazodva nagyon egyszerű nyelvi szintet hozva létre, ami lehetővé teszi a szövegek könnyű értelmezhetőségét. A könnyen érthető kommunikációnál magasabb szintű nyelvi komplexitásra lehet azonban szükség más célcsoportok esetében. Az említett változatos szövegegyszerűsítési célokkal (hivatali tájékoztatás, anyanyelvi nevelés, szövegértés-fejlesztés, magyar mint idegen nyelv tanítása, tanulásban akadályozott tanulók nyelvi megsegítése, nyelvi hátrányban lévő csoportok támogatása) készülő szövegeknek a befogadói ugyanis igen különböző nyelvi képességekkel rendelkezhetnek. A célcsoportok egy része képes a bonyolultabb nyelvi struktúrák és kifejezések értelmezésére, így a szövegegyszerűsítés hatékonysága érdekében elengedhetetlen a számukra megfelelő nyelvi szint alkalmazása. A nyelvi, szövegértési képességek fejlesztésének tekintetében pedig nagyon fontos a különböző, egymásra épülő, egyre nehezedő szövegegyszerűsítési szintek kidolgozása is. A kutatásunk relevanciáját ebben a tekintetben az adja, hogy abból az alaptézisből indulunk ki, hogy a gyógypedagógiai munka során is több, különböző nyelvi képességekkel rendelkező célcsoportban lehet szükség az egyszerűsített szövegek használatára, nem csak az intellektuális képességzavarral élők megsegítésében.

3. A kutatás alapkérdései és hipotézisei

Kutatásunkban a gyógypedagógusok nézeteit térképeztük fel a könnyen érthető szövegekkel és a szövegegyszerűsítéssel kapcsolatban, kitérve a szövegértési nehézségekre, illetve arra, hogy mely célcsoportokkal foglalkoznak, és milyen eszközök állnak a rendelkezésükre a szövegértés

megsegítésére. Mennyire tartják fontosnak és aktuálisnak a kérdéskört, szerintük szükség van-e, és mely területeken a különböző szintű, nehézségű szövegekre a gyógypedagógián belül.

A tanulmányban két hipotézishez kapcsolódóan mutatjuk be és vetjük össze a két különböző kutatási módszerrel szerzett adatokat.

H1. A KÉK mozgalmának jelentőségéről, fontosságáról, alkalmazásának lehetséges szerepeiről nemcsak össztársadalmi szinten, de a gyógypedagógusok körében sem megfelelő a tájékozottság mértéke. Azt feltételezzük ugyanis, hogy az egyszerűsített kommunikáció fontosságával és alkalmazásával kapcsolatos információk nem jutnak el megfelelően a gyógypedagógia területén dolgozókhoz.

Ez a hiányosság korlátozhatja az egyszerűsített szövegek hatékonyabb és szélesebb körű alkalmazását az oktatási intézményekben és a gyógypedagógiai gyakorlatban.

H2. Az ismeretek hiányosságai ellenére a gyógypedagógusok nyitottak a könnyen érthető kommunikáció gyakorlatának megismerésére, és elképzelhetőnek tartják a célcsoportjának bővítését, illetve az egyszerűsített kommunikáció szélesebb körű alkalmazását.

Ez arra utalhat, hogy bár jelenleg hiányoznak az ismeretek, a gyógypedagógusok potenciálisan pozitívan reagálhatnak az egyszerűsített kommunikáció gyakorlatának megismerésére és alkalmazására. Ennek eredményeként az egyszerűsített kommunikáció szerepe és alkalmazása növekedhet az oktatási intézményekben és a gyógypedagógiai gyakorlatban.

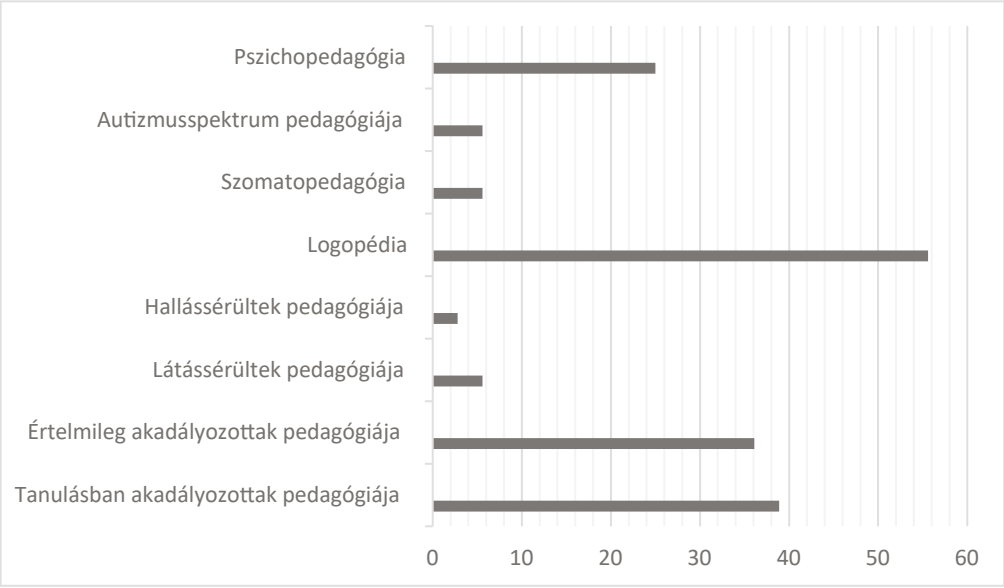
Ezek a hipotézisek fontosak a gyógypedagógiai gyakorlat fejlesztésének és az egyszerűsített szövegek szerepének oktatásbeli növelésének szempontjából.

4. A kutatás adatai és módszerei

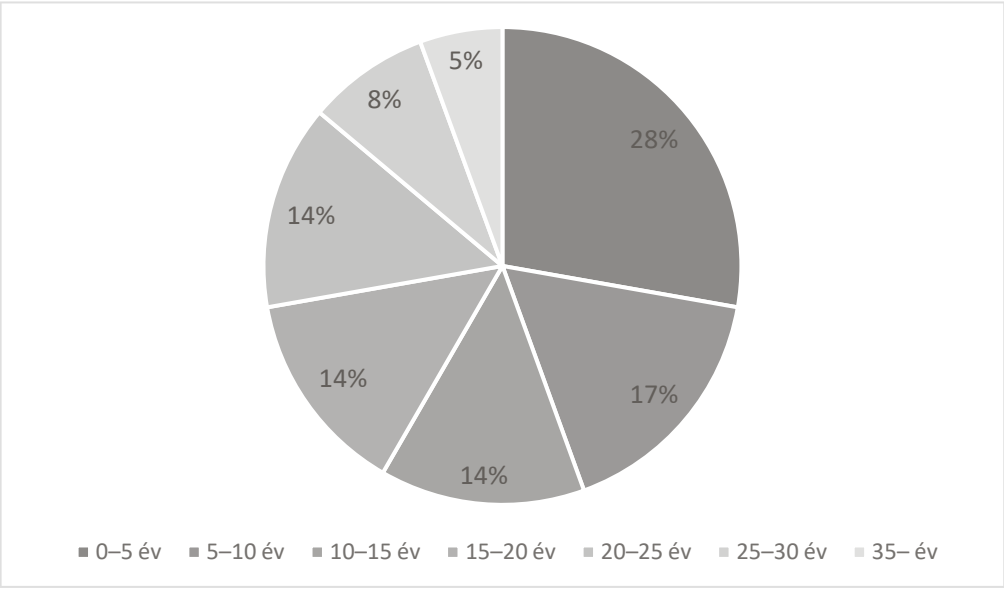
A kutatás többféle, egymást kiegészítő, egymás eredményeit árnyaló módszert is alkalmazott a gyógypedagógusok szövegegyszerűsítéshez fűződő véleményének és tapasztalatainak feltárására. Az önkitöltős, nyitott és zárt végű kérdéseket egyaránt tartalmazó online kérdőív nagyobb adatmennyiség gyors és hatékony begyűjtését tette lehetővé, míg a félig strukturált interjúk lehetőséget adtak a mélyebb és részletesebb megértésre, valamint a kérdőív eredményeinek kiegészítésére és értelmezésére.

Az online kérdőíves kutatásban 94 adatközlőtől kaptunk válaszokat. Az adatközlők szociális és kulturális jellemzői fontosak az eredmények értelmezésének és a kutatás kontextusában való megértésének szempontjából. A válaszadók 100%-a nő volt, ami mutatja a gyógypedagógusi pálya jelentős elnőiesedettségét. A válaszadók többsége logopédus végzettségű volt, a hallássérültek pedagógiája szakos gyógypedagógusok voltak a legkisebb arányban jelen. Ez az arány azért lehet érdekes a kutatás fókuszának és eredmények értelmezésének szempontjából, mert jelzi, hogy az adott témával kapcsolatos tapasztalatok és nézőpontok inkább a logopédusokhoz kötődnek, míg más szakemberek kevésbé voltak motiváltak a kérdőív kitöltésére. Az is fontos tényező, hogy a válaszadók jelentős része, 27,8%-a pályakezdő pedagógus volt, ami egyrészt arra is utalhat, hogy a friss diplomások még jobban motiválhatók a hasonló kutatásokban való részvételre, másrészt

jelzi azt is, hogy számukra érdekes és releváns téma lehet az egyszerűsített kommunikáció és annak alkalmazási lehetőségei. Az 1. ábra mutatja az adatközlők gyógypedagógián belüli szakirányát, a 2. ábra pedig a munkatapasztalat mértékét.

1. ábra: Milyen szakirányú végzettsége van?

2. ábra: Hány éve dolgozik gyógypedagógusként?

Az interjúk során tizenegy, 27 és 57 év közötti gyógypedagógus végzettségű szakemberrel beszélgettünk, akik szintén mindannyian nők voltak. A megkérdezettek között 4 logopédus, 1 oligofrén pedagógus, 3 pszichopedagógus és 3 tanulásban akadályozottak gyógypedagógiája szakirányú gyógypedagógus szerepelt. Tevékenységüket tekintve voltak köztük olyanok is, akik integráltan nevelnek, oktatnak vagy szakszolgálatoknál dolgoznak. A megkérdezett szakemberek munkaköri sokszínűsége lehetővé tette, hogy különböző tapasztalatokat és nézőpontokat ismerjünk meg az egyszerűsített kommunikációval kapcsolatban.

Az interjúk által részletes információkat kaptunk arról, hogy hogyan látják a gyógypedagógusok a könnyen érthető kommunikációt, milyen tapasztalataik vannak az egyszerűsített szövegek alkalmazásával kapcsolatban, és hogyan értékelik a módszer megismerésének körülményeit és mértékét. Emellett rákérdeztünk arra is, hogy milyen lehetőségeket látnak az egyszerűsített szövegek szélesebb körű használatára, és hogyan képzelik el a célcsoportok és alkalmazási területek kiterjesztését.

A többféle kutatási módszer alkalmazása lehetővé teszi a kérdés több szempontú megértését és egy átfogóbb összkép kialakítását. A vélekedések és tapasztalatok feltárását azért tartjuk fontosnak, mert hozzájárulhatnak a gyakorlati fejlődéshez, megalapozva a szövegegyszerűsítés társadalmi szerepének növelését.

5. A kutatás eredményei

A kutatás számos tanulságos eredményt hozott az egyszerűsített kommunikációval kapcsolatban, különösen az adatközlők tapasztalatai és nézőpontjai terén. A kérdőívvel nyert adatok közül a dolgozatban csak az adott problémakört megvilágító eredményekre térünk ki. Az egyszerűsített kommunikáció fogalmával elméleti szinten az adatközlők több mint 90%-a találkozott, ami meggyőzően jelzi azt, hogy a kérdéskör problematizálása jelen van a képzésben és a szakmai diskurzusban is. Az általános alapvető tájékozottság mellett a válaszok arra is rámutattak, hogy az adatközlők egy része (22,2%) készít is nyelvileg egyszerűsített tartalmakat a munkája során.

A gyakorlatban is végzett szövegegyszerűsítés miként jéről, motivációiról és módszereiről az interjúk révén nyertünk adatokat. A legtöbb interjúalany napi szinten egyszerűsíti a szövegeket, azonban főként „szóbeli egyszerűsítést használnak, spontán, intuitív módon" (12. interjúalany). Ez azt jelzi, hogy bár a gyakorlatban gyakran alkalmazzák az egyszerűsítést, nem tudatos módszertan alapján, nem kidolgozott és strukturált módon történik meg ez a folyamat. Az interjúk során több résztvevő is felvetette, hogy nehézséget okoz számára, hogy nem találnak könnyen egyszerűsített szövegeket, és hiányzik egy strukturált rendszer, amely segítené az egyszerűsítési folyamatokat a mindennapi életben.

Néhány interjúalany azonban kétségbe vonta az előre elkészített egyszerűsített szövegek hatékonyságát (1), (2), hangsúlyozva, hogy minden gyermek egyedi képességstruktúrával rendelkezik, és ennek megfelelően kell alkalmazkodni. Ez az álláspont rávilágít arra, hogy

az egyszerűsített kommunikáció alkalmazása és hatékonysága komplex kérdés, amelynek alkalmazása során az egyedi szükségleteket és képességeket is szükséges figyelembe venni.

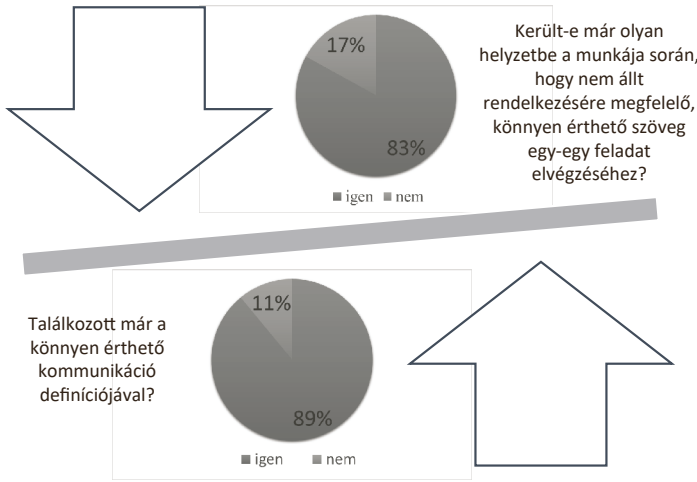
Ezek az eredmények fontosak lehetnek a pedagógiai gyakorlat és az egyszerűsített kommunikáció fejlesztése szempontjából, és rávilágíthatnak azokra a területekre, ahol további kutatásra és fejlesztésre van szükség a hatékonyabb kommunikáció és a pedagógiai támogatás terén.

(1) A sajátos nevelési igényű gyerekeknél lehetne jól használni az egyszerűsített szövegeket, de azt gondolom, ezeket nem lenne jó előre elkészíteni. (8. interjúalany)
(2) Úgy vettem észre, hogy minden tanulónak saját előzetes ismereteihez kell egyénileg alkotni a segítő szövegeket, és ezt minden tanuló saját tanára tudja megtenni, a gyerekre szabni. És valójában nem a szövegekből értik meg a tanulnivalót, hanem más módszerekből, pl. drámajáték, dalok, szituációk. A szókincs a problémájuk a gyerekeknek és a mondatok alkotása. Plusz nem tudnak olvasni, nincs szövegértésük. Ha kifejtős módon kell választ adniuk, vagy hosszabb szöveget kell megérteniük, az a gond mindig. Összekötős feladatokban, vagy aláhúzósaknál még úgy, ahogy teljesítenek valahogy. (1. interjúalany)

Az interjúalanyok véleménye arra világít rá, hogy nemcsak nyelvileg egyszerűsített segédanyagok elkészítésére lenne szükség, hanem egy olyan módszertan kidolgozására és szélesebb körű oktatására is, amelynek ismeretében a szövegek egyszerűsítése rugalmasabban végezhető el.

A könnyen érthető kommunikáció fogalmának általános ismerete mellett az adatközlők majdnem 90%-ban jelezték azt is, hogy munkájuk során előfordult olyan helyzet, amikor nem állt rendelkezésre egyszerűsített szöveg (3. ábra). Ez a kettősség arra utalhat, hogy bár a gyógypedagógusok ismerik az elméletet, és elvben tisztában vannak az egyszerűsített kommunikáció fontosságával, a gyakorlati alkalmazásban mégis nehézségek mutatkoznak. Nem állnak rendelkezésre ugyanis változatos tematikájú és különböző nyelvi szinteket képviselő szövegek, illetve maguk a gyógypedagógusok sem rendelkeznek a szövegegyszerűsítéshez szükséges rugalmas nyelvi, módszertani tudással.

Ez az ellentmondás arra is rámutathat, hogy további erőfeszítésekre van szükség az egyszerűsített szövegek létrehozásának és terjesztésének, illetve a szövegegyszerűsítési módszerek oktatásának terén annak érdekében, hogy még szélesebb körben és hatékonyabban alkalmazhassák a gyógypedagógusok a mindennapi gyakorlatban.

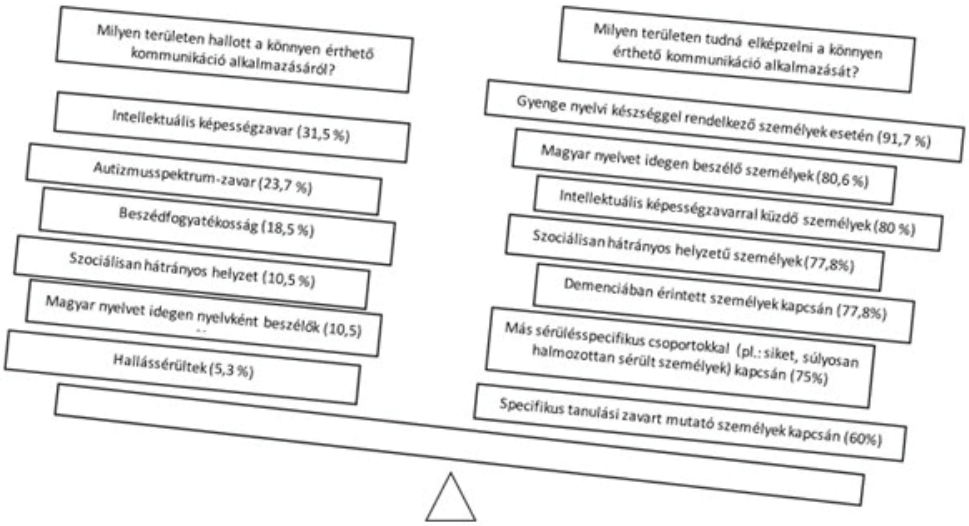
3. ábra: Az elméleti tájékozottság és
a gyakorlatban rendelkezésre álló szövegek hiányának kettőssége

Az első hipotézisünk tehát csak részben, egy fontos kettősséget felmutatva igazolódott be. A megkérdezettek általános, elméleti tájékozottságát tekintve ugyanis nem igazolódott be az a feltételezés, hogy a gyógypedagógusok nem rendelkeznek információkkal a könnyen érthető nyelv fontosságával kapcsolatban. Másfelől azonban azok a tényezők, hogy a megkérdezettek spontán módon, módszertani tudatosság nélkül valósítják meg a munkájukhoz szükséges szövegek egyszerűsítését, illetve döntő arányban (83,3%) hiányolják a rendelkezésre álló egyszerűsített szövegeket, mégis arra mutatnak, hogy növelni kell a könnyen érthető szövegekre, egyszerűsített kommunikációra vonatkozó tudatosság mértékét. A gyógypedagógiai munka hatékonyságához ugyanis valóban nem feltétlenül megfelelőek a jelenlegi ismeretek.

A könnyen érthető, egyszerűsített kommunikáció alkalmazhatóságára vonatkozó két kérdésre érkezett válaszok is összetett képet mutatnak (4. ábra). Az első kérdés nyílt végű volt, amely lehetőséget adott a válaszadóknak arra, hogy bármilyen alcsoportot megjelöljenek, amelynek esetében tudnak az egyszerűsített szövegek alkalmazásáról. A második kérdés viszont zárt végű volt, ahol az egyszerűsített szövegek elsődleges és másodlagos célcsoportjait soroltuk fel, és a válaszadóknak ezek közül kellett választaniuk.

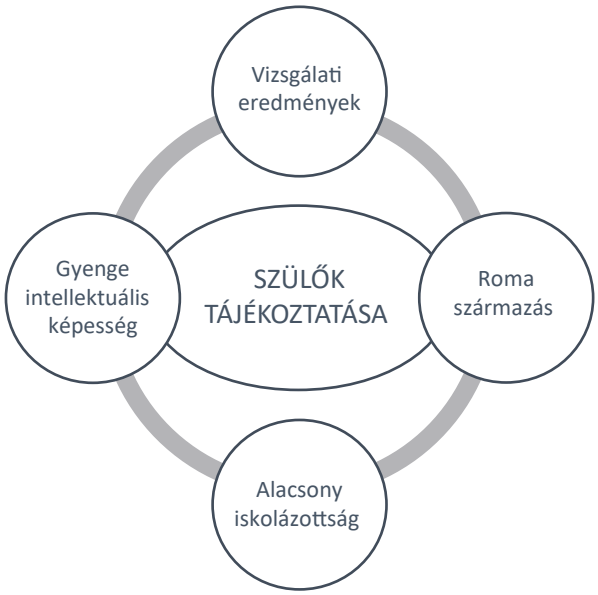
Az eredmények alapján látható, hogy a válaszadók több mint 55%-a az intellektuális képességzavart és az autizmusspektrum-zavart jelölte meg olyan alcsoportként, amelyek esetében tudnak az egyszerűsített szövegek alkalmazási gyakorlatáról. Az alkalmazási lehetőségek között azonban 60% feletti értéket ért el az összes alcsoport, a gyenge nyelvi készséggel rendelkező személyeket a válaszadók közel 92%-a megjelölte lehetséges célcsoportként. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy bár az intellektuális képességzavarok és az autizmusspektrum-zavar ismeretesebbek az egyszerűsített szövegek alkalmazási lehetőségeit tekintve, a gyenge nyelvi készséggel rendelkező személyek körében még nagyobb lehet az igény az ilyen típusú kommunikációra. Ez arra utal, hogy az egyszerűsített szövegeknek

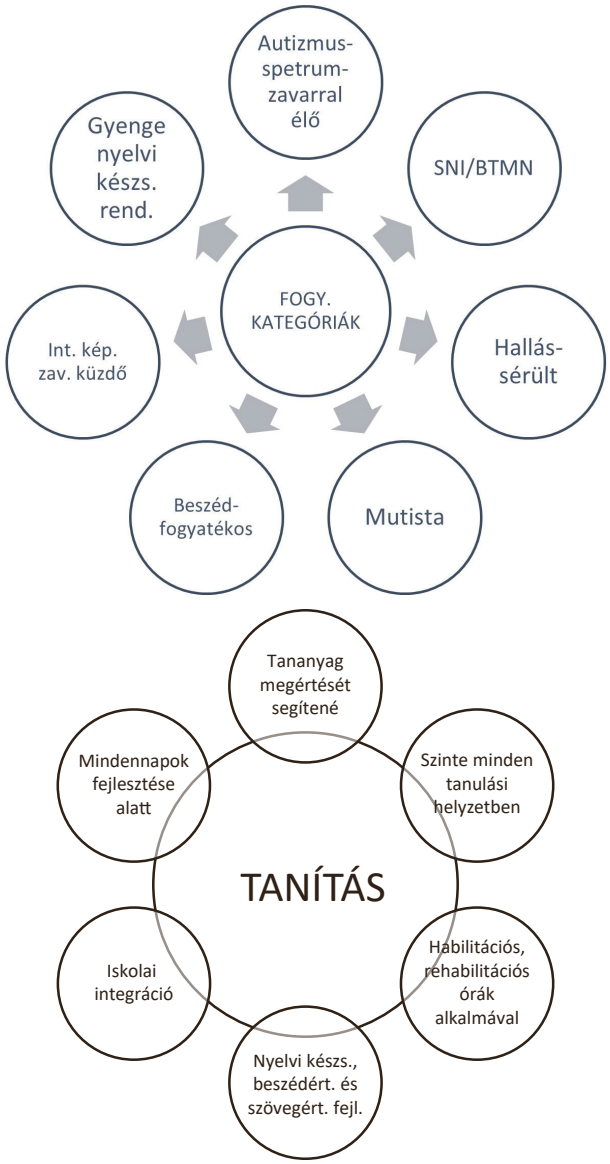
kiemelkedő szerepük lehet a nyelvi nehézségekkel küzdő emberek támogatásában és a kommunikációs akadályok leküzdésében.

4. ábra: Két kérdés összevetése: milyen területen van tudomása a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásáról, és milyen területen tudná elképzelni az alkalmazását?

A kérdőívben két nyitott végű kérdést tettünk fel arra vonatkozóan, hogy milyen témákban és milyen helyzetekben lenne szükségük egyszerűsített szövegekre a gyógypedagógusoknak. A kapott válaszok tematikus csoportokba rendezhetők, amelyeket az 5. ábra szemléltet.

5. ábra: A munkája során milyen helyzetekben lenne szüksége egyszerűsített, könnyen érthető szövegekre, milyen helyzetekben tartaná elképzelhetőnek ezek használatát?

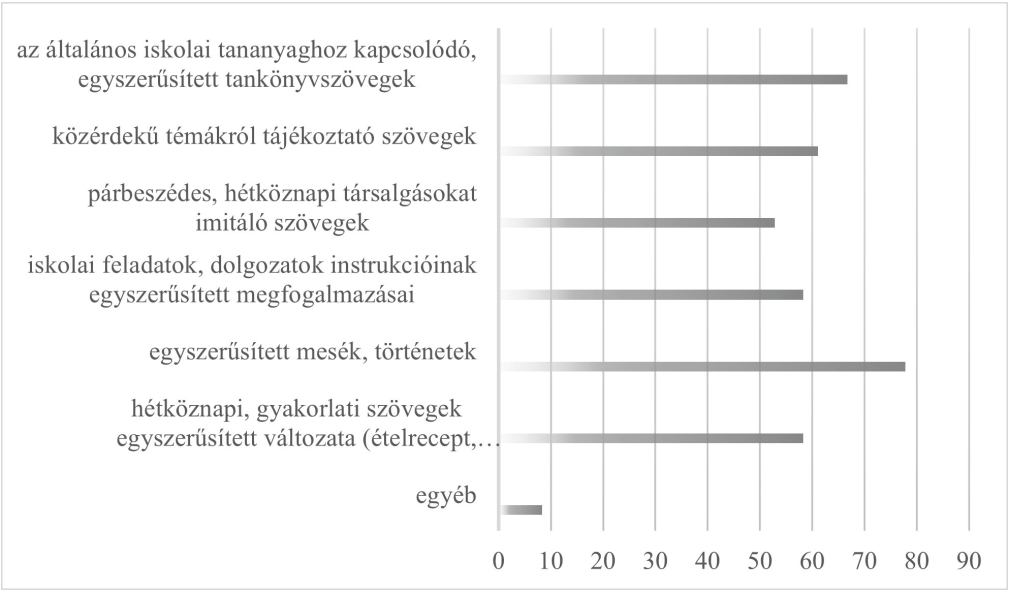
Az egyszerűsített szövegek alkalmazási lehetőségeire vonatkozó válaszok három fő téma köré rendeződnek. Az első és egyik legfontosabb téma a szülők tájékoztatása volt. A válaszokból kiderült, hogy számos olyan tényező létezik, amely nehezíti a szülők hatékony tájékoztatását. Ilyen akadályok például a szakmai szóhasználat bonyolultsága vagy a hivatalos dokumentumok nehézkes, körülményes fogalmazásmódja. Az egyszerűsített szövegek alkalmazása segíthetne ezeknek az akadályoknak a leküzdésében, hogy a szülők könnyebben megérthessék

a kapott információkat, és hatékonyabban tudjanak részt venni a gyermekükkel kapcsolatos döntéshozatalban és kezelési folyamatban.

A második fő téma a tanítás különböző aspektusaira vonatkozott. A válaszok alapján látható, hogy az egyszerűsített szövegeknek számos területen lenne alkalmazási lehetőségük az oktatásban. Ide tartoznak például az általános iskolai tananyagok egyszerűsített változatai, a tanulási segédanyagok, valamint az iskolai feladatok és dolgozatok egyszerűsítése. Ezeken a területeken az egyszerűsített szövegek alkalmazása segíthetne abban, hogy minden tanuló könnyebben megérthesse az oktatási anyagokat, és hatékonyabban vegyen részt az iskolai tevékenységekben.

A válaszok harmadik meghatározó csoportja a fogyatékossági kategóriákhoz kapcsolódott. A válaszok alapján látható, hogy a gyógypedagógusok számára fontos lenne az egyszerűsített szövegek alkalmazása azoknak a diákoknak az esetében, akik különböző fogyatékosságokkal élnek. Az egyszerűsített szövegek segíthetnének abban, hogy ezeknek a diákoknak könnyebben érthető legyen az oktatási anyag, és hogy hatékonyabban tudjanak részt venni az oktatási folyamatban.

A kérdőív tartalmazott kérdéseket arra nézve is, hogy milyen jellegű egyszerűsített szövegekre lenne szükség a gyógypedagógiai gyakorlatban.

6. ábra: A szükségesnek tartott egyszerűsített szövegtípusok

A 6. ábra adatai egyértelműen mutatják, hogy a válaszadók széles körének nagy szüksége van az egyszerűsített szövegekre, és különösen az egyszerűsített mesékre és történetekre (77,8%). Ez azt mutatja, hogy a gyakorlati szakemberek felismerik az egyszerűsített mesék és szövegek potenciálját az oktatásban, a terápiában és a szórakozásban.

Emellett magas arányban (66,7%) említették az általános iskolai tananyagok egyszerűsített változataira való szükségüket. Ez azt jelzi, hogy az egyszerűsített szövegeknek fontos szerepük lehet az oktatási folyamatban, különösen azok számára, akiknek tanulási nehézségeik vannak, vagy akik speciális oktatási igényekkel rendelkeznek.

Továbbá jelentős arányban (58,3%) említették az iskolai feladatok, dolgozatok egyszerűsítésének igényét is. Ez azt jelzi, hogy az egyszerűsített szövegeknek nemcsak az oktatásban, hanem az értékelési folyamatban is fontos szerepük lehet, segítve az értékelőket és a diákokat egyaránt a hatékony kommunikációban és megértésben, illetve abban, hogy a szövegértési feladatokban a tanulók a kognitív képességeikhez közelítve teljesítenek.

Az eredmények azt mutatják tehát, hogy az egyszerűsített szövegek sokféle területen alkalmazhatók, és hogy nagy igény van rájuk a gyakorlati szakemberek és az oktatási intézmények részéről is. Ezért fontos lenne, hogy továbbfejlesszük és elterjesszük az egyszerűsített szövegek használatát az oktatásban, a terápiában és az értékelési folyamatban is.

Az interjúalanyok válaszai tovább erősítették azt a megállapítást, hogy az egyszerűsített szövegek széles körű igénybevételre számíthatnak, és különböző területeken hasznosak lehetnek. Az interjúk során két fő motivációt tudtunk elkülöníteni az egyszerűsített szövegek fontosságának hangsúlyozásában.

Az első csoportot azoknak az interjúalanyoknak a beszámolóiban ismertük fel, akik a szakszolgálatoknál dolgoznak, és kiemelték a diagnosztizálás és tájékoztatás területeit. Ők ugyanis az egyszerűsített szövegek használatának hasznosságát elsősorban abban látták, hogy segítséget nyújtanak a diagnózisok megértésében és a tájékoztatásban az érintett személyek és családjaik számára, ahogyan a kiemelt (3) és (4) interjúrészlet is mutatja. Az egyszerűsített szövegek segíthetnek abban, hogy az információ könnyebben érthető legyen, és hogy az emberek hatékonyabban tudjanak reagálni a diagnózisokra és kezelésekre.

(3) Diagnosztizálásnál egyértelmű diagnosztikai kategóriákhoz rendelt egyértelmű szövegeknek lehetne hasznát venni. (3. interjúalany)
(4) A szakvélemények fogalmazása során. (9. interjúalany)

A második csoportba azoknak az interjúalanyoknak a véleményei sorolhatók, akik felhívták a figyelmet a mesék és történetek egyszerűsített változataira. Ezek az emberek felismerték az egyszerűsített szövegek potenciálját a szórakoztató és tanító történetek terén. A mesék és történetek egyszerűsített változatai segíthetnek azoknak az embereknek, akiknek tanulási vagy kommunikációs nehézségeik vannak, hogy a történetekben rejlő esztétikai és érzelmi élmény megélésében is részük lehessen.

Az egyszerűsített szövegek sokféle területen hasznosak lehetnek, és szükség van rájuk a különböző célcsoportok igényeinek kielégítésére. A kérdőívünk nyitott kérdése hasonló eredményt hozott, nagyon változatos képét rajzolva fel az egyszerűsített szövegek alkalmazhatóságának (5)–(12):

(5) A szakértői bizottsági tevékenység jogorvoslati vonatkozásában.
(6) Tananyag, hivatali dokumentáció.
(7) Gyakorlatilag az élet minden területén.
(8) Tantárgyi ismeretek, fogalmak magyarázata, tematikus feldolgozás során a lényeges elemek kiemelése, ok-okozati összefüggések megvilágítása, rögzítése; vázlatírás.
(9) Az iskolákban a tanmenetet követve érdemes a témák meghatározása.
(10) Minden témában, az összes tantárgyhoz.
(11) Tankönyvek témazárásaihoz.
(12) Minden területhez érdemes volna készíteni hasonlóan a képcserés kommunikáció tematikájához.

A vélemények tehát az általános hasznosíthatóság feltételezése mellett egyértelműen jelzik, hogy az oktatás és a tájékoztatás kiemelt szerepet játszik az egyszerűsített szövegek alkalmazása terén.

6. Összegzés

Az egyszerűsített szövegek és az akadálymentes kommunikáció fontossága egyre inkább központi témává válik Magyarországon is. A könnyen érthető nyelvi törekvések alapvetően az elsődleges célcsoport, azaz az intellektuális képességzavarral élők igényeihez igazodnak, a többi lehetséges célcsoport számára azonban kevésbé áll rendelkezésre megfelelő minőségű és mennyiségű szöveg. Az akadálymentes kommunikációra való áttérés elősegíthető lenne, ha több figyelmet fordítanánk a befogadók feldolgozási erőfeszítéseinek csökkentésére. Az ehhez vezető a módszerek azonban eltérőek lehetnek az egyes célcsoportok esetében.

Az ismertetett kutatás eredményei azt mutatják, hogy a gyógypedagógusok közül sokan ismerik a könnyen érthető kommunikáció módszerét, amely segítheti az információkhoz való hozzájutást, a tanulást és a társadalmi részvételt különböző kommunikációs nehézségek esetén. A kapott adatok azonban arra is felhívják a figyelmet, hogy a könnyen érthető kommunikáció alkalmazása még nem terjedt el kellő mértékben, illetve a gyógypedagógusoknak kevés lehetőségük van megfelelő mennyiségű és típusú egyszerűsített szöveganyaghoz jutni. A kérdőívek és interjúk anyagából emellett az is kiderült, hogy sokan a napi munkájuk során önállóan, az adott helyzethez igazítva egyszerűsítik a legkülönbözőbb szövegeket. Bár kutatásunk csak tájékozódó, problémafelvető jellegű, nem átfogó vizsgálata a kérdésnek, a megismert gyógypedagógusi vélekedések mégis egyértelműen jelzik, hogy a munkájuk számos területén alkalmazhatónak tartják a szövegegyszerűsítést, és nagy az igény a különböző típusú egyszerűsített szövegekre.

Az egyszerűsített szövegek kérdése nem csupán fogyatékosságügyi, hanem átfogó társadalmi probléma is. A nyelvi nehézségek sokakat érintenek, és ezen belül több olyan különböző csoportot is, akikkel a gyógypedagógusok a munkájuk során foglalkoznak. A kutatás eredményei segíthetnek annak átgondolásában, hogy milyen változtatásokra lenne

szükség az ismeretek terjesztésének és a szövegegyszerűsítési módszerek megismerésének érdekében a gyógypedagógusok körében. Ugyanis ezek a folyamatok jelentősen hozzájárulnának egy hatékonyabb és befogadóbb oktatási környezet kialakításához.

Irodalom

Bódi Zoltán 2018. Hivatalos kommunikáció a digitalizáció korában. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 2: 31–41.

Dobos Csilla 2022. A könnyen érthető kommunikáció mint a globális intralingvális fordítás egyik sajátos típusa. *Publicationes Universitatis Miskolcinensis, Sectio Philosophica Tomus XXVI, Fasc.* 67–83.

Farkasné Gönczi Rita 2018. A könnyen érthető kommunikáció fogalma és szabályrendszere nemzetközi és hazai példák, illetve magyar tapasztalati szakértők javaslatai alapján. *Gyógypedagógiai Szemle* 46/1: 64–76.

Farkasné Gönczi Rita 2021. Könnyen érthető kommunikáció fogalma, nyelvi szintjei és alkalmazhatósága a látássérülés kontextusában. In Farkasné Gönczi Rita (szerk.): *Dimenzióváltások a látássérült személyek pedagógiája és rehabilitációja mátrixában. Nemzetközi konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar szervezésében.* Budapest: ELTE BGGYK. 75–79.

Hansen-Schirra, Silvia – Maaß, Christiane 2020. Easy language, plain language, easy language plus: Perspectives on comprehensibility and stigmatisation. In Hansen-Schirra, Silvia – Maaß, Christiane (eds.): *Easy language research: Text and user perspectives.* Berlin: Frank & Timme. 17–38. https://doi.org/10.26530/20.500.12657/42088

Horváth Péter László 2020. *A könnyen érthető kommunikációs képzési programok képzésfejlesztésének története Magyarországon a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény tükrében.* Doktori disszertáció. Eger: Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola.

Horváth Péter László – Ladányi Lili 2021. Szerkesztői előszó. In Horváth Péter László – Ladányi Lili (szerk.): *Válogatás a könnyen érthető nyelv nemzetközi szakirodalmából.* Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 8.

Maaß, Christiane 2020. *Easy language – plain language – easy language plus. Balancing comprehensibility and acceptability.* Berlin: Frank & Timme. https://doi.org/10.26530/20.500.12657/42089

Neustupný, Jiří V. 2006. Sociolinguistic aspects of social modernization. In Ammon, Ulrich – Dittmar, Norbert – Mattheier, Klaus – Trudgill, Peter (eds.): *Sociolinguistics. An international handbook of the science of language and society.* Berlin: Walter de Gruyter. 2209–2223.

Nomura, Misako – Nielsen, Gyda Skat – Tronbacke, Bror 2010. *Guidelines for easy-to-read materials.* International Federation of Library Association and Institute. http://bit.ly/2vlcFVR (2024. 01. 20.)